

Kállay G. Katalin

„CSAK ROTHADT FRÁZIS”?

[SZÓ-BESZÉD]

2025-11-05 | JEGYZET, SZÓ-BESZÉD

Rovatunkban olyan műalkotásokhoz vagy műrészletekhez kértünk szerzőinktől jegyzeteket, amelyek a nyelv és a beszéd témáját járják körül.

„Évente elmegy tíz-húsz temetésre s harminc bankettre. Résztvelelet, üdvözlősürgönyt diktál gyorsírásba kisasszonyának vagy a diktafonba.

A gazdasági válság 'őt se hagyja
közönyösen'. Sopánkodik miatta.
Közben meghízik és fölös kilóit
Marienbadban adja le nyaranként,
oly összegért, melyből megélne könnyen
néhány család egy évig. Reggel angol
tanárjával boxol, hogy friss maradjon.
Ha dolgozik, több ízben is alá-
firkantja a nevét – személyesen – s ilyenkor
nagyon soká fáradtan néz az ablak
fényébe és ködös lesz a szeme.
Viselni kell ezt a tengernyi munkát,
helyén maradni, a köz érdekében,
hiába intik, hogy talán megárt,
mert e nehéz időbe néki sem
szabad pihenni s jelszava: a 'munka'.
A vérnyomása nagy. Nyugalmat és
mérsékletet rendeltek el a híres,
német professzorok s ezért azóta
nikotinmentes cigarettákat szív
hosszú szipkából, hetvenet naponta.
Olvasgat is. Főképp miniszterek
és bárgyú hadvezérek vallomását,
sosem regényt vagy verseket, csak azt,
ami 'komoly' és magvas. Éjszaka
fejhallgatóval megvasalja szörnyű,
dagadt fejét s úgy alszik el az ágyban,
hogy a fülébe zeng egy bécsi jazz-band.
Beszél magyarul, németül s kicsit
angolul is, de minden nyelveken
csak rothadt frázist. Ez az anyanyelve.
Hétszázezerszer mondta: 'van szerencsém',

mikor nem is volt szerencséje. Halvány emlékezetje bágyadt. Izgatott napokon azt se tudja, hogy ki volt az apja-anyja és keresztnévükre csak néha emlékszik. Helyükbe más van, pár telefonszám, akta, rossz vezércikk. Lelketlen arca földszinű. Megérett a földre már. Nem értem, mire vártok? A földbe véle. Temessétek el.”

Kosztolányi Dezső: *Közéleti kitűnőség*

A vers 1933-ban jelent meg a *Számadás* című kötetben, a „Három szatíra” első darabjaként. Kosztolányi a címben jelöli a műfajt: szatíra – azaz gúnyos hangú, komikus költemény, amelyben a szerző az ábrázolt alak vagy társadalmi jelenség kifigurázásával kritizál valamit, amivel nem ért egyet. Akit bemutat, felszínes, öntelt, másokra nem figyelő, kiüresedett életet élő „személyiség”, akit saját fontosságának tudatán kívül semmi nem érdekel. Az ironikus túlzások (tíz-húsz temetés, harminc bankett, hetven nikotinmentes cigaretta, hétszáz ezer „rothadt frázis”) fokozzák a vitriolos karikatúrát – de a vers végén mégis megdöbbentő a megszólítás: „Nem

értem, mire vártok? / A földre véle. Temessétek el.” Talán a hirtelen egyes szám első személy és többes szám második személy teszi kegyetlenné, vagy legalábbis elgondolkodtatóvá ezt a szöveget. Mennyire különülnek el a személyek? Biztonságos csoportot alkot a „mi” (azaz „én” és „ti”) a „földszínű” „ő”-vel szemben?

Való igaz, hogy az ötös és hatodfeles jambusokban körülírt „hólyag” nem éppen szimpatikus, és frappáns az is, hogy az első sorban megemléített temetés gondolata visszaköszön az utolsó sorban – de a „föld” szó háromszoros hangsúlya ránehezedik a vers végére. Nemcsak arról van szó, hogy ez egy földhözragadt figura, hanem talán arról is, hogy földi, azaz ismerős. A vers hangvétele amellett, hogy kineveti, esetleg arról is tanúskodik, hogy az egyes szám első személyű narrátor valamilyen szinten együtt is tud érezni vele. A szatíra akkor működik igazán, ha átítatja némi önirónia, ha nincs kizárva a lehetőség, hogy „mi” is ilyenné válhatunk.

magából bolondot csinál

Kosztolányi 1929-ben a Pesti Napló hasábjain már megjelentetett egy karcolatot ugyanezzel a címmel, amely a vers előzményének, ihlető élményének is

tekinthető. Abban a prózai szövegben a fontoskodó közéleti személyiség egy kávéház nyugalma zavarja meg azzal, hogy bőséges reggelije után hangosan diktálja részvétnyilvánításait, gratulációit és a hivatalos kérelmek elutasításait a mellette ülő félénk titkárnőnek. Itt is egyértelmű az irónia, de az elbeszélőnek talán több köze van a figurához, akin a kávéház vendégei bosszankodnak, majd kinevetik, megmosolyogják, ahogy magából bolondot csinál. Az elbeszélő ott megjegyzi: „Én azonban nem mosolygok. Bámulattal tekintek korunknak erre a hőisére, erre a sokoldalú, ernyedetlen tényezőre, erre az igazi munkásra, aki még a kávéházban se pihen, és nem törődve velünk, akik itt ülünk, az aggkor laza őszinteségével kitarja magát. Tekintve, hogy nem sértek meg levéltitkot, mert a szöveget úgy harsogja, hogy mindenki hallhatja, állandóan figyelek. Mindössze annyit engedek meg magamnak, hogy olykor egyes sikerültebb, lírai szépségekben bővelkedő fordulatoknál, melyek különösen megnyerik tetszésemet, halkán tapsoljak. De ezt se veszi észre.”

Ebben a reakcióban érezhető legalább némi esztétikai elismerés – ha csak „rothadt frázist” szajkózna az illető, még a „halk” tapsot sem érdemelné meg. De a versben már keményebb a kritika, és egyértelműnek tűnik a felszólítás: „Temessétek el.” Vajon élve? Vagy öljétek meg előbb? Vagy igazából mindegy is, mert ha „lelketlen”, „földszínű”, akkor élve is halott? Érdekes, hogy a hétszázszázszor ismételt „rothadt frázis” éppen ez a mondat: „Van szerencsém”. Lehet, hogy azért ismételteti a szerencsétlen ezt az ódivatú köszönést, mert magát akarja ezzel biztatgatni? Lehet, hogy az egyes szám első személyű versalany ezzel a kiemeléssel érzékelteti, hogy valójában ő milyen szerencsés, hogy másmilyen életet él, mint a célszemély? Ha szerencsénk van, elkerülhetjük a vers által felsorolt negatívumokat. Bizonyára sokan vagyunk, akik tartalmas narratívát igyekszünk keríteni a mindennapjaink köré, értelmes munkával, másokra is odafigyelve tölteni az időt. De vajon van-e szerencsénk?

kép | vecteezy.com